

SKATINAMIEJI SAKINIAI PAGAL TARINIO RAIŠKOS BŪDĄ A. ACHMATOVOS KŪRYBOJE BEI VERTIMUOSE Į LIETUVIŲ IR VOKIEČIŲ KALBAS

Leokadija Valčiukienė

Kauno kolegija

Anotacija. Straipsnis skirtas palyginti skatinamuosius sakinius, randamus A. Achmatovos lyrikoje bei vertimuose į lietuvių ir vokiečių kalbas. Straipsnis tęstinis. Ankstesniame straipsnyje buvo nagrinėjami skatinamieji sakiniai A. Achmatovos kūryboje bei vertimuose pagal semantinę reikšmę (2018). Šiame straipsnyje nagrinėjami skatinamieji sakiniai pagal tarinio raiškos būdą. Skatinimu gali būti palinkėjimas, įsakymas, meldimas, prašymas, kvietimas (raginimas), patarimas, leidimas ir sutikimas, priekaištas, grasinimas, prakeiksmas, sprendimas (potvarkis). Tarinys skatinamuose sakiniuose atlieka pagrindinį vaidmenį reiškiant šias emocijas. Straipsnyje aptarti gausiausių skatinimo grupių pavyzdžiai – tai palinkėjimas, įsakymas, meldimas, prašymas. Darbe remtasi rusų, lietuvių, vokiečių mokslininkų teorine medžiaga. Pavyzdžiais parodoma, kaip įmanoma tiksliai, nekeičiant semantinės reikšmės, išversti eilėraštį, su kokiais iššūkiais susiduria vertėjas, kai daugelis žodžių įvairiose kalbose nesutampa ne tik pagal reikšmę, bet ir stilistiniu tonu, garsine struktūra bei kitomis išraiškos galimybėmis. Tyrimams buvo panaudota medžiaga iš šių kūrinių: A. Achmatova. Erškėtis žydi – Шиповник цветёт [1]; A. Achmatova. Poem ohne Held. Poeme und Gedichte russisch und deutsch.[2]; A. Achmatova. Im Spiegelland: Ausgewählte Gedichte [3].

Reikšminiai žodžiai: skatinamieji sakiniai, A. Achmatovos kūryba, vertimai lietuvių ir vokiečių k., tarinio raiškos būdas.

Įvadas

„Poezija yra kalba kalboje“, – rašė K. Ambrasas-Sasnava (1984). Ar įmanoma tiksliai išversti eilėraštį, jei daugelis žodžių įvairiose kalbose nesutampa ne tik pagal reikšmę, bet ir garsine struktūra, kitomis išraiškos galimybėmis. E. Etkind savo darbe „Poezija ir vertimas“ (1963) teigia, kad poezijos savitumą kuria visi ją sudarantys reiškiniai ir formalūs vidiniai ir išoriniai elementai. Jie susiję ir priklauso vienas nuo kito: ritmas ir garsas, reikšmė ir žodžių tvarka. Eilutė ir frazė, žodžio ilgumas ir metrinė pėda. Pakeiskim vieną iš šių elementų, ir viską be išimties reikės pakeisti. Tačiau kiekviena kalba turi skirtingas galimybes, o todėl raidiška kitos kalbos stiliaus ar ritmikos kopija savo kalbos priemonėmis visuomet gali baigtis nesėkmingai. Todėl vertėjas turi rasti savo kalboje savitą, bet tolygų pakaitalą. Taigi, vertėjas turi sukurti analogišką originalui formos ir turinio vienybę. Vertimo tikslumas tampa lingvistiniu iššūkiu. Šiais laikais nebeaktualus siauras lingvistinis vertimo supratimas, ypač kalbant apie meninius tekstus, poeziją. Neatsitiktinai amerikiečių teoretikas, eseistas George'as Staineris vertimu laiko žmonių ir kultūrų komunikaciją (1998). Czesławas Miłoszas (1996) vertimą supranta plačiau nei filologinį darbą. Vertimas jam – komunikacijos aktas, grįstas ne vien gramatika, bet ir ryšiais tarp istorinių ir kultūrinių epochų. Pasak E. Etkind (1963), vokiški žodžiai pusantro karto trumpesni už rusiškus. Ar galima verčiant iš rusų kalbos į lietuvių kalbą tvirtai laikytis

„ekvivalentų“, jeigu žinomo vertėjo A. Venclovos teigimu, dauguma labiausiai paplitusių rusiškų žodžių trumpesni už atitinkamus lietuviškus, pvz.: час – valanda, весна – pavasaris, жизнь – gyvenimas, петль – dainuoti. Kaip matome, rusiški žodžiai trumpesni už lietuviškus. Lingvistai daug dėmesio skiria intonacijai. Intonacinis eilėraščio kitimas yra apibrėžiamas ritminės eilėraščio sandaros sąveika su sintakse – vientisinių ir sudėtinių, pagrindinių ir šalutinių, konstatuojamųjų, skatinamųjų ir klausiamųjų sakinių sąveika. Šį klausimą nagrinėjo B. Eichenbaum (2010). Jis teigia, kad sintaksė eilėraštyje yra ne tik frazeologinis, bet ir fonetinis reiškinys: sintaksinė intonacija yra ne mažiau reikšminga negu ritmas ir instrumentuotė, o kartais ir svarbesnė. Būtent sintaksėje, nagrinėdami frazės intonacines galimybes, mes susiduriame su faktoriumi, siejančiu kalbą su ritmu.

Probleminis straipsnio laukas – A. Achmatovos poezijos vertimų į lietuvių ir vokiečių k. tikslumas – būtinas kultūrų dialogo elementas.

Straipsnio tikslas – nustatyti A. Achmatovos kūrybos originale ir vertimuose skatinamuosius sakinius, išnagrinėjant pavyzdžius tarinio raiškos būdo aspektu.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti skatinamųjų sakinių pagal tarinio raiškos būdą teorinius aspektus.
2. Surasti ir išnagrinėti skatinamųjų **palinkėjimo, įsakymo, meldimo, prašymo** sakinių pavyzdžius pagal tarinio raiškos būdą originale bei vertimuose į vokiečių ir lietuvių kalbas.

Darbo metodika – teorinių šaltinių analizė bei aprašomoji gretinamoji lingvistinė skatinamųjų sakinių analizė.

Skatinamieji sakiniai ir tarinio raiškos būdai, teoriniai aspektai

Dauguma mokslininkų skatinamaisiais vadina sakinius, išreiškiančius kalbančiojo valią, siekimą paskatinti pašnekovą atlikti kokį nors veiksmą. Skatinamaisiais sakiniais išreiškiamas noras priversti veikti kitus žmones, rečiau paties kalbančiojo ketinimas atlikti kokį nors veiksmą. Sakiniams būdingi įvairūs valios reiškimo atspalviai: įsakymas, patarimas, draudimas, perspėjimas, grasinimas, maldavimas, prašymas, kvietimas (raginimas), pageidavimas (linkėjimas) ir t. t. (Розенталь, 2002)

Skatinamieji sakiniai reiškia įvairius valios išraiškos atspalvius: įsakymą, prašymą, leidimą, patarimą, kvietimą (raginimą), pageidavimą (linkėjimą) ir t. t. (Бабайцева, Максимов, 1996) Skatinamieji gali būti sakiniai, reiškiantys kalbančiojo valios reiškimą. Tai gali būti:

1. Įsakymas, prašymas, maldavimas.
2. Patarimas, pasiūlymas, perspėjimas, protestas, grasinimas.
3. Sutikimas, leidimas.
4. Raginimas, kvietimas vykdyti bendrą veiksmą.
5. Noras, pageidavimas.

(Валгина, 1997).

E. Schendels (1998) skiria liepiamuosius sakinius ir jų modelius: liepiamieji (skatinamieji, reikalavimo) sakiniai išreiškia kalbančiojo valią.

V. Labutis (1994) teigia, kad sakiniai, kuriais reiškiamas kalbėtojo valia, norai, pageidavimai, laikomi skatinamaisiais sakiniais. Jie dar vadinami ir liepiamaisiais. Visus sakinius skirsto į dvi grupes:

1. Aktyvaus, intensyvaus skatinimo arba liepiamuosius sakinius.
2. Pasyvaus, neintensyvaus arba geidžiamuosius sakinius.

E. Schendels mano, kad svarbi žodžių tvarka ir intonacijos parinkimas. Pasak Schendels E., imperatyvas yra tiesioginės kalbos ir liepiamųjų (reikalaujamųjų, įsakomųjų) sakinių nuosaka, kuri turi savarankišką formą. Būdinga toninė moduliacija, kuri gali keistis ir nusakyti įvairius valios reiškimo atspalvius: nuo kategoriško įsakymo iki maldavimo.

Mokslininkai G. Helbig ir J. Buscha (2015) liepiamąjį sakinį atskiria pagal veiksmožodžio vietą (paprastai pirmoje vietoje), terminalinę intonaciją ir ypač iš sakmaus tono. Tai gali būti vienskaitos ir daugiskaitos formos, mandagumo forma.

Taigi, be intonacijos kitas svarbus požymis – tai tarinio raiškos būdas. Dauguma mokslininkų skatinamuosius sakinius sieja su liepiamąja bei tariamąja (geidžiamąja) nuosaka.

N.J. Švedova (1998) išskiria ir realių nuosakų formas: tariamąją, sąlyginę, privalėjimo ir skatinamąją nuosakas. Sintaksiškai šios nuosakos forma žymi valios pareiškimą, nukreiptą bet kokios valios išpildymui. Ši reikšmė jungia eilę atskirų atspalvių, suderinančių liepimą su pageidavimu, reikalavimu, leidimu, o taip pat perkeltinę prasmę, susiformavusią skatinimo pagrindu.

Apžvelkime, kokius tarinio raiškos būdus skiria kiti mokslininkai. V. V. Babaiceva, M. J. Maksimovas, D. E. Rozentalis gramatiškai skatinamuosius sakinius skirsto pagal tarinio raiškos būdą taip:

1. Liepiamoji nuosaka, kuri gali turėti įvairius kategoriškumo laipsnius, priklauso nuo intonacijos.
2. Daugiskaitos 1 asmuo, atliekantis liepiamosios nuosakos funkcijas, turi kvietimo bendram veiksmui reikšmę.
3. Infinityvas išreiškia įsakymą griežčiau ir kategoriškiau negu liepiamoji nuosaka.
4. Tariamąja nuosaka skatinimas reiškiamas švelniau negu liepiamąja ir pasisakymas įgyja šnekamąjį atspalvį.
5. Skatinamųjų sakinių sandoros centre šnekamojoje kalboje gali būti jaustukai (цщ, марш ir kt.)
6. Šnekamąjį atspalvį gali suteikti dalelytės (пусть, да, давай ir kt.)
7. Atskirą skatinamųjų sakinių tipą sudaro sakiniai, prasidedantys jungtuku „чтобы“.
(Розенталь, 2010), (Бабайцева, Максимов, 1996).

R.A. Lekantas išskiria specialias gramatinių žodžių formas. Pagrindinės jų yra:

1. Paprasčiausiai skatinamųjų sakinių konstrukcijai būdinga tai, kad tarinys juose reiškiamas veiksmožodžio liepiamąja nuosaka.
2. Skatinimo reikšmę gali turėti tiesioginė ir tariamoji nuosakos, o taip pat infinityvas.
3. Skatinamieji sakiniai gali būti sudaromi be veiksmožodžio – išrieveiksmio ar netiesioginių daiktavardžio linksnių, reiškiančių judėjimo kryptį, veiksmo objektą ir kt.
4. Skatinimas gali būti reiškiamas aprašymu be specialių formų.
(Лекант, 2010).

Pasak A.V. Dudnikovo, paprastai vartojamos šios formos:

1. Skatinimui naudojamos veiksmožodžio liepiamosios nuosakos formos.

2. Daugiskaitos pirmo asmens forma skatinamajame sakinyje reiškia kvietimą bendram veiksmui.
3. Jeigu sakinyje yra dalelytė „давай“ („давайте“), skatinimas įgauna skirtingo intensyvumo kvietimo bendram veiksmui reikšmę.
4. Tariamoji nuosaka vartojama neįkyriam prašymui, pageidavimui reikšti.
5. Skatinamoji konstrukcija, prasidedanti „чтобы“, turi tariamąją valios pasireiškimo atspalvį, reiškiantį kategorišką reikalavimą, įsakymą.
6. Imperatyvinis infinityvas taip pat išreiškia skatinamuosiuose sakiniuose kategorišką įsakymą arba reikalavimą.
7. Pageidavimo trečiam asmeniui išreikšti (norint ...) panaudojama veiksmažodžio forma su dalelyte „пусть“ („пускай“)
8. Valios reikšimas pastebimas ir konstrukcijose be tarinio, esant nariui, kuris reiškia:
  - a) objektą, kurio reikalauja kalbantysis;
  - b) judėjimo, kurį turi atlikti adresatas, kryptį. (Дудников, 1990).

A.S. Valgina skatinamuosius sakinius pagal tarinio raiškos būdą skirsto taip:

1. Labiausiai paplitęs yra tarinys, išreikštas liepiamąja nuosaka. Skatinimo atspalvį gali suteikti specialių dalelyčių „пусть“ („пускай“), „давай“ („давайте“), „да“ ir kt. panaudojimas.
2. Tarinys gali būti išreikštas tiesioginės nuosakos būtojo arba būsimojo laiko forma.
3. Tariniu gali būti tariamosios nuosakos veiksmažodis. Iš šios grupės išsiskiria sakiniai su „чтобы“.
4. Tarinio vaidmenį skatinamajame sakinyje gali atlikti infinityvas.
5. Šnekamojoje kalboje skatinamuosiuose sakiniuose veiksmažodį gali pakeistirieveiksmis ar netiesioginių linksnių daiktavardis.
6. Skatinamųjų sakinių struktūros centru gali būti jaustukai („айда“, „марш“, „ну“ ir kt.) (Валгина, 2002).

Jau minėjome, kad visus sakinius V. Labutis skirsto į dvi grupes: liepiamuosius ir geidžiamuosius. Liepiamųjų sakinių formos pagal V. Labutį:

1. Bazinė liepiamųjų sakinių forma – liepiamoji nuosaka, kuria reiškiamas aktyvus skatinimas, dažniausiai pokalbio dalyviui. Kurį liepimo atmainą rodo liepiamąja nuosaka išreikštą tarinį turintis sakiny, dažniausiai galima spręsti tik iš konteksto ir iš intonacijos.
2. Kategorišką reikalavimą ar net draudimą dažnai pasakome ne tik sakiniu su neigiamojo veiksmažodžio liepiamąja nuosaka, bet ir su tariamosios nuosakos tariniu, prie kurio dar

vartojama dalelytė „kad“. Paprastai tokie sakiniai esti šaukiamieji.

3. Su stipria šaukiamąja intonacija ekspresyvūs reikalavimai pasakomi ir be jokių veiksmažodžių.
4. Įsakymai, komandos pateikiami ir šaukiamaisiais sakiniiais, sudarytais iš bendraties.
5. Nelabai ekspresyvų raginimą, patvarkymą pateikiame ir sakiniiais su tiesioginės nuosakos esamuojų ar būtuojų laiku.

Geidžiamųjų sakinių formos:

1. Bazinė forma – tikroji geidžiamoji nuosaka (optatyvas) ar analitinė jos forma, kuriai svarbiausia dalelytė „tegu(l)“, „te“ ar iš jos atsiradęs priešdėlis „te-“.
2. Prašymą, patarimą, kvietimą gali reikšti ir sakiniai su liepiamąja ar tariamąja nuosaka, ar tiesioginės nuosakos esamuojų laiku.
3. Ekspresyvų linkėjimą, prakeikimą dažniausiai pasakome sakiniiais, kurie pradami dalelyte „kad“. Prakeikimų sakiniai ir galimi su dalelyte „tegu“, „lai“. Pageidavimą galima išreikšti ir sakiniu su dalelyte „kad“ einančiu padalyviu.
4. Patarimą, pamokimą, kartais ir kitokias skatinimo atmainas, galima reikšti vien leksiškai – valios reiškiamaisiais ir kitais modaliniais veiksmažodžiais ar kitais žodžiais. Tokius sakinius galima laikyti skatinamųjų sakinių substitutais (pakaitalais), o ne skatinamaisiais sakiniiais. (Labutis, 1994).

E. Schendels skiria 5 liepiamųjų sakinių modelius:

1. Modelio požymiai: veiksmažodis sakinio pradžioje, imperatyvas, dvinaris ar vienanaris sakiny (priklauso nuo imperatyvo formos), imperatyvinė tono moduliacija
2. Modelio požymiai: veiksmažodis antroje vietoje, indikatyvas, dvinaris sakiny, imperatyvinė tono moduliacija.
3. Modelio požymiai: veiksmažodis antroje vietoje, indikatyvas pasyvas, formalus dvinaris ar vienanaris sakiny, imperatyvinė tono moduliacija.
4. Modelio požymiai: veiksmažodis antroje vietoje, Konjunktiv Präsens, veiksnys nežymimasis įvardis „man“, imperatyvinė tono moduliacija.
5. Šalutinio sakinio modelis su jungtuku „dass“, veiksmažodis sakinio gale, imperatyvinė tono moduliacija.

E. Schendels skiria ir vienanarių liepiamųjų-skatinamųjų sakinių modelius:

1. Sudarytas iš veiksmažodžio vienaskaitos ar daugiskaitos antrojo asmens.
2. Sudarytas iš daiktavardžio nominatyvo. Pagal situaciją ir intonaciją gali reikšti pagalbos šauksmą, perspėjimą, įsakymą.
3. Sudarytas iš infinityvo.
4. Sudarytas iš Partizip.
5. Sudarytas iš prieveiksmio ar būdvardžio.

Ypatingą dėmesį E. Schendels skiria imperatyvui, tačiau kartu teigia, jog morfologinis ir sintaksinis imperatyvo ribotumas kompensuojamas kitais valios raiškos būdais. Jų visuma išdėstoma „imperatyviniame lauke“. Šiam laukui kalbininkas pirmiausia priskiria imperatyvą. Bendras visų konkuruojančių formų požymis yra tono moduliacija.

Anot E. Schendels, „imperatyviniame laukui“ priklauso ir šios formos:

1. Indikatyvas, pirmiausia Präsens ir Futur Indikativ Aktiv. Indikatyvas išplečia imperatyvini modulumo sritį: valios reiškinys gali būti nukreiptas į trečią asmenį.
2. Pasyvas (dažniausiai be veiksmo). Jei nėra kreipinio, pasisakymas įgauna apibendrinančią reikšmę. Kategoriskumo išpūdį sudaro įsakymas.
3. Indikatyvas ir Partizip II išreiškia kvietimą, raginimą, nurodymą.
4. Pseudošalutinis sakiny su jungtuku „dass“. Jis reiškia išpėjimą, gali turėti kitų atspalvių. Sakinys pagal konstrukciją nepriklausomas, kalboje funkcionuoja kaip savarankiškas sakiny, tačiau gali būti ir sudėtinio sakinio dalimi.
5. Haben+zu+Infinitiv. Ši struktūra sutinkama visuose funkcinuose stiliuose. Ji suteikia galimybę išsirinkti norimą sakinio veiksnį, dažniausiai tai asmuo, kuris turi paklusti raginimui.
6. Sein+zu+Infinitiv. Ši struktūra sujungia pasyvinę reikšmę su modaline būtinybės, pareigos reikšme. Kas privalo atlikti šią pareigą lieka neišsakyta. Struktūra gali reikšti ne/galimybę. Žodžiai „kaum“, „schwer“ ar neiginys nurodo „negalimybę“. „leicht“ – galimybę. Veiksmažodžiai ansehen, anmerken, bemerken, erkennen, hören, vernehmen paprastai išreiškia galimybę.
7. Modaliniai veiksmažodžiai+Infinitiv. Visi modaliniai veiksmažodžiai išreiškia imperatyvinį modulumą, tuo pačiu kiekvienas iš jų suteikia savo reikšmę ir taip išplečia modulumo atspalvį. (Schendels, 1998).

Taigi, daugumos teoretikų skatinamųjų sakinių suskirstymas pagal tarinio raiškos būdą neturi esminių skirtumų. Visose kalbose jie reiškiami panašiai arba vienodai.

Tyrimo metodika

Tyrimo imtis – A. Achmatovos kūryboje bei vertimuose į vokiečių ir lietuvių kalbas rasti skatinamieji sakiniai. Tyrimams panaudota medžiaga iš šių kūrinių: Achmatova A. Erškėtis žydi – Шиповник цветёт [1]; Achmatova A. Poem ohne Held. Poeme und Gedichte russisch und deutsch.[2]; Achmatova A. Im Spiegelland: Ausgewählte Gedichte [3]. Pirmiausia buvo išanalizuoti A. Achmatovos eilėraščiai, rasti skatinamieji sakiniai, tie patys eilėraščiai nagrinėti vertimuose lietuvių ir vokiečių k. Rasti sakiniai suskirstyti pagal semantines grupes. Sematinės grupės buvo nagrinėtos pirminiame straipsnyje – L.Valčiukienė „Skatinamieji sakiniai pagal semantinę reikšmę A. Achmatovos kūryboje bei vertimuose į lietuvių ir vokiečių kalbas“ (2018). Nagrinėtų skatinamųjų sakinių semantinę grupę sudarė septyni valios išraiškos atspalviai: **palinkėjimas, įsakymas, meldimas, prašymas, kvietimas (raginimas), patarimas, leidimas ir sutikimas**. Šiame tęstiniame straipsnyje „Skatinamieji sakiniai pagal tarinio raiškos būdą A. Achmatovos kūryboje bei vertimuose į lietuvių ir vokiečių kalbas“ pateikti ir aptarti gausiausių skatinimo grupių A. Achmatovos poezijoje ir vertimuose į lietuvių ir vokiečių kalbas pavyzdžiai – tai palinkėjimas (pageidavimas, noras), įsakymas, meldimas, prašymas.

Jų rasta:

1. *Pageidavimas, noras, palinkėjimas rusų kalba (но/желание) – 33, lietuvių k. – 35, vokiečių k. (Verlangen, Wunsch, GröÙe) – 28;*
2. *Įsakymas rusų kalba (приказ) – 27, lietuvių k. – 22, vokiečių k. (Befehl) – 30;*
3. *Meldimas rusų kalba (мольба) – 14, lietuvių k. – 14, vokiečių k. (inbrüstige Bitte, Anflehen) – 13;*
4. *Prašymas rusų kalba (просьба) – 12, lietuvių k. – 12, vokiečių k. (Bitte) – 13.*

Šių semantinių grupių sakiniai išnagrinėti pagal tarinio raiškos būdą, pavyzdžiai pateikti šiame straipsnyje.

Tyrimo rezultatų analizė

Nagrinėjant A. Achmatovos lyriką ir vertimus pagal semantiką, pastebėta, jog daugiausia rasta skatinamųjų sakinių, išreiškiančių **pageidavimą, norą, palinkėjimą, rusų kalba (но/желание) –**

33, *lietuvių k.* – 35, *vokiečių k. (Verlangen, Wunsch, Größe)* – 28. Apžvelgta, kaip išreiškiami pageidavimai A. Achmatovos lyrikoje ir vertimuose, nagrinėti tarinio raiškos panašumai ir skirtumai.

Kaip minėta, dažnai skatinimas gali būti reiškiamas veiksmazodžio liepiamosios nuosakos formomis, tačiau šioje grupėje tokių sakinių nėra. Pageidavimas negali būti reiškiamas liepiamąja nuosaka. Taigi, pageidavimai dažniausiai reiškiami tariamąja nuosaka. Tariamoji nuosaka išlieka visose trijose kalbose. Tai matyti iš pavyzdžio:

Лучше бы мне родиться слепому

([1] p.238)

Besser ich wäre blind geboren

([3] p.39, Wille)

Būčiau geriau akla užgimus

([1] p.237, Vaičiūnaitė)

Kitas pavyzdys – tai sudėtinis sakinytis: šalutiniame sakinyje – „но если отсюда посмотрела / Я на свою теперешнюю жизнь“, „Bet jeigu iš tenai pažvelgt galėčiau / Į tai, ką man būtis šiandieną skiria“, „Doch wenn ich irgendwoher schauen würde / Auf dies mein Leben, das ich heute lebe“ – pateikiama didelio troškimo, noro sąlyga, o pagrindiniame – numatomas rezultatas: „Узнала бы я зависть наконец“, „Pavydą aš pajusčiau pagaliau“, „Dann wüßt’ ich endlich, was das heißt zu neiden“:

Но если бы отсюда посмотрела

Я на свою теперешнюю жизнь,

Узнала бы я зависть наконец.

([1] p. 216)

Bet jeigu iš tenai pažvelgt galėčiau

Į tai, ką man būtis šiandieną skiria,

Pavydą aš pajusčiau pagaliau.

([1] p. 217, Vaičiūnaitė)

Doch wenn ich irgendwoher schauen würde

Auf dies mein Leben, das ich heute lebe,

Dann wüßt’ ich endlich, was das heißt zu neiden.

([3] p.163, Müller)

Pageidavimas randamas ir kituose sudėtiniuose sakiniuose su tariamąja nuosaka. Pageidavimas šalutiniame sakinyje. Vokiečių kalba rasti du variantai:

Когда б вы знали, из какого сора

Растут стихи, не ведая стыда.

([1] p. 152)

О kad žinotumėt, kur eilės tūno,

Iš kokio šlamšto dygsta jų daigai!

([1] p.153, Vaičiūnaitė)

1. **О wüßtet ihr,** aus welchem Unkraustätte
Gedichte wachsen ohne jede scham.

2. **Und wüßten Sie,** wie ohene jede Scham
Gedichte wachsen, und aus welchem Müll!

([2] p. 85, Kirsch)

Reikėtų pažymėti, kad tariamosios nuosakos formos lyrikoje visada turi sąlygiškumo,

nežtikrintumo, nostalgijos, net troškimo iliuzijos požymį. Noras gali neišsipildyti, jis net niekada negali išsipildyti. Dažnai tariamoji nuosaka papildoma žodžiais „лучше“, „besser“, „geriau“ – taip ir autorė, ir vertėjai sustiprina norus, troškimus ir pageidavimus.

Pageidavimams reikšti vartojamos dalelytės. Jos suteikia šnekamąjį atspalvį. Rusų kalboje vartojama su dalelytėmis „пусть“, „да“, lietuvių kalboje – su dalelytėmis „te“, „tegu“ „tegul“ ir priešdėliu „te-“. Vokiečių kalboje dažnai vertimas tokiuose sakiniuose yra be skatinimo arba tarinys tariamosios nuosakos – Konjunktiv:

Пусть также они **поминают** меня

В канун моего поминального дня

([1] p.148)

Tegu ir mane jos **minės** lyg vienos,

Kai varpas man muš pakасынų dienos.

([1] p.149, Vaičiūnaitė)

Dann **bitt’ ich,** dass ihn nun auch meiner gedenkt

Am Tage, an dem in das Grab man nicht senkt.

([3] p.189, Müller)

Rusų kalboje tarinys išreikštas esamojo laiko veiksmazodžiu „поминают“ ir su pageidavimo dalelyte „пусть“, o lietuvių k. – būsimąjo laiko veiksmazodžiu „minės“ su dalelyte „tegu“. Vokiečių kalba vertimas „bitt“ (prašau) – tarinys išreikštas esamuju laiku be dalelyčių.

Kitas pavyzdys:

Да хранит святой Егорий

Твоего отца

([1] p.116)

Te Jegoras **saugo** šventas

Tavo tėvą tau.

([1] p.117, Strielkūnas)

Es beschütze Ritter Georg

Deiner Vater lieb.

([3] p.62, Borowsky)

Šiame pavyzdyje esamojo laiko veiksmazodžiai „хранит“, „saugo“ rusų ir lietuvių kalbose sustiprinami dalelytėmis „да“, „te“, vokiečių kalboje matomas veiksmazodis Konjunktiv’e su dalelytės vaidmenį atliekančiu įvardžiu „es“, kuris dažnai vartojamas šūkiuose (pvz.: „es lebe“ – „tegyvuoja“). Pastebėta, kad dalelyčių panaudojimas dažnai sutampa lietuvių ir rusų kalbose, bet jų gali nebūti vertimuose į vokiečių kalbą.

Pageidavimai gali būti leksiniai. Šiuos sakinius V. Labutis (1994) vadina substitutais. Tai reiškia, kad būtent tematinė valios reiškimo veiksmazodžių grupė tarnauja pageidavimams išsakyti: „хотеть“, „желать“, „norėti“, „trokšti“, „wünschen“ ir kt. Vokiečių kalboje gali būti reiškiami modaliniais veiksmazodžiais: „wollen“, „mögen“ („möchte“). Pateikiamas pavyzdys:

„Я хочу на тебе жениться“, –

([1] p.224)

„Su tavim susituokt aš **noriu**“, –
 ([I] p.225, Vaičiūnaitė)
 „Ich **will** dich später heiraten“, – sprach er
 ([3] p.173, Müller)
 Kitas pavyzdys:
 „**Хочется** на море мне сегодня“
 ([I] p.234)
 „**Nor**iu prie jūros aš šiandieną“
 ([I] p.235, Vaičiūnaitė)
 „**Mich zieht** es heute hinaus zum Meere“
 ([3] p.177, Müller)

Pirmame pavyzdyje tariniai išreikšti esamojo laiko pirmojo asmens, antrame – rusų ir vokiečių k. esamojo laiko trečiojo asmens, lietuvių k. – pirmojo asmens veiksmažodžių formomis.

Palinkėjimai gali būti išreikšti eliptiniais arba benariais sakiniais:

Я буду сладко спать. Спокойной ночи, **ночь!**
 ([I] p.160)
 Miegosiu aš ramiai: labos nakties, **naktie!**
 ([I] p.161, Jakštas)
 Süß
 Werde ich schlafen, schlaf geruhsam, **Nacht!**
 ([2] p. 97, Czechowski)

Matome pavyzdį su kreipiniu „ночь“, „naktie“, „Nacht“.

Pa/linkėjimų tariniai gali būti reiškiami nevienodai: rusų ir lietuvių kalba tiesioginės nuosakos esamojo laiko pirmojo asmens veiksmažodžiais – „шлю“, „siunčiu“, o vokiečių kalba Konjunktiv'u – „sei geweicht“:

Им я **шлю** прощальный мой привет.
 ([I] p.134)
 Joms savąjį sudie **siunčiu!**
 ([I] p.135, Jakštas)
 Euch **sei** dies als Abschiedsgruß **geweicht!**
 ([3] p.181, Müller)

Taigi, pageidavimų tariniai yra labai skirtingai ir įvairiai reiškiami, turi labai didelį raiškos priemonių spektrą. Jie dažnai sutampa visose trijose kalbose.

Kitas labai dažnai A. Achmatovos lyrikoje bei vertimuose pasitaikantis skatinimas yra **įsakymas**. *Įsakymų rusų kalba (npukaz) rasta 27, lietuvių k. – 22, vokiečių k. (Befehl) – 30.* Įsakymai, kaip ir pageidavimai, labai įvairūs pagal tarinio raiškos būdus. Lengviausia nagrinėti skatinamuosius sakinius, semantiškai reiškiančius įsakymus, draudimus, reikalavimus, kurie išreikšti veiksmažodžio liepiamąja nuosaka. Originale veiksmažodžio liepiamąja nuosaka reiškiamas įsakymas paprastai yra ir vertimuose į vokiečių ir lietuvių kalbas, pvz.:

Вьнь из груди моё сердце и **брось**
 Самой голодной собаке.
 ([I] p.242)
Plėšk iš krūtinės ir **mesk**
 Ją išbadėjusiam šuniui.
 ([I] p.243, Jakštas)

Reiß aus dem Brust mir das Herz, das noch zuckt,
Wirf's von dem hungrigen Hunde.
 ([3] p.136, Borowsky)

Vienarūšiai liepiamieji sakiniai, kai tarinys išreikštas veiksmažodžio liepiamąja nuosaka, turi stiprų kategoriškumo atspalvį: „Вьнь и брось“, „Plėšk ir mesk“, „Reiß, Wirf“

Kitas pavyzdys – fragmentas iš poemos „Requiem“:

Ворвись отравленным снарядом
 Иль с гирькой **подкрадись**, как опытный бандит.
 Иль **отрави** тифозным чадом,
 Иль сказочкой, придуманной тобой
 И всем до тошноты знакомой, –
 Чтоб, я увидела верх шапки голубой
 И бледного от страха управдома.
 ([I] p. 142)
 Lyg sviedinys užnuodytas **atšvilpki**
 Ar lyg banditas **trenk** svarsčiu kur pašaly,
 Ar šiltinės tvaiku **nutvelkyk**.
 Ar **pasiversk** nuvalkiota pasakėle,
 Visi supranta tavo melą šlykštų, -
 Kad belstūsi melsva kepurė ir šalia
 Namų valdytojas iš baimės blykštų...
 ([I] p.143, Vaičiūnaitė)
Komm, wie es dir gefällt, **wähl** selber die Gestalt,
Komm als Geschoss, mit Gift geladen,
Komm als Bandit, der Lust hat am gewalt,
Vergrifte mich mit Typhusschwaden,
Komm mit den Märchen, das du ausgedacht,
Behaupte schlicht, ich spioniere,
Schick, zu verhaften mich in dunkler Nacht,
 Soldaten und Geheimdienstoffiziere.
 ([3] p.185, Müller)

Originale ir vertimuose matyti vienarūšiai įsakymai, tariniai išreikšti veiksmažodžio liepiamąja nuosaka. Rusų kalba rasti 4 įsakymo sakiniai su trimis liepiamosios nuosakos veiksmažodžiais: „ворвись“, „подкрадись“, „отрави“, paskutiniame sakinyje tarinys numanomas „...иль сказочкой...“. Lietuvių k. – keturi sakiniai, tariniai išreikšti liepiamosios nuosakos vienaskaitos antrojo asmens forma: „atšvilpki“, „trenk“, „nutvelkyk“, „pasiversk“. L. Müller vokiečių kalba pateikė net 8 sakinius su tariniu, išreikštu liepiamąja nuosaka. Epizodo prasmė nepakito, tik buvo pabrėžtas situacijos tragizmas: „komm“, „wähl“, „komm“, „komm“, „vergrifte“, „komm“, „behaupte“, „schick“. Vokiečių k. kelis kartus kartojasi veiksmažodis „komm“ eilutės pradžioje – ir tai dar labiau sustiprina įsakymą.

Labai svarbu suprasti, pajusti poezijos kūrinis, teisingai juos perskaityti ir išanalizuoti. Kitas pavyzdys parodo skaitytojo ir vertėjo eilėraščio suvokimo skirtumus:

В эту чёрную добрую землю
 Вы **положите** тело его.

([1] p.196)

Veiksmazodis „положите“: jį galima skaityti „положите“ – tai būsimąjo laiko antrojo asmens veiksmazodžio forma – ir tada skatinimo nėra, bet galima skaityti „положите“ – tai liepiamoji nuosaka, daugiskaitos antrojo asmens forma – galima skaityti įvairia intonacija: kategoriškai, įsakmiai ir prašant, maldaujant. J. Vaičiūnaitė pateikė lietuvių kalba:

Leiskit kūną duobėn – /tepriglaus jį

Ta juodoji žemelė juoda.

([1] p.197, Vaičiūnaitė)

Taigi, matyti, į lietuvių kalbą išversta su skatinimu: „leiskit“ yra liepiamosios nuosakos daugiskaitos antrojo asmens forma, gana kategoriškas įsakymas; be to, dar lietuvių k. sustiprinta papildomu pageidavimu, troškimu „tepriglaus“ (būsimasis laikas su priešdėliu te-), kuris lyg ir sušvelnina pirmojo kategoriškumą.

Vokiečių k. K. Borowsky verčia be skatinimo, tarinys Indikativ Futur – būsimąjo laiko forma:

In die Erde, die schwarze, vertraute,

Wird dein Körper zur Ruhe **gehn**.

([3] p. 138, Borowsky)

Dažnai poetės įsakymas sau originale reiškiamas tiesioginės nuosakos būsimąjo laiko pirmojo asmens forma su infinityvu. Veiksmazodis gali būti neigiamas. Dažnai vertimai atitinka originalą:

Знаешь сам, что **не стану славить**

Нашей встречи горчайший день.

([1] p. 166)

Du weißt, ich **wird nicht besignen**

Unseren bittersten Tag

([1] p.103, Müller)

Pats žinai, kad **neimsiu šlovint**

Tos, kai mes susitikom dienos

([1] p. 169, Jakštas)

Tariniai visose kalbose sutampa – išreikšti būsimąjo laiko pirmojo asmens forma ir neigiami.

Įsakymas reiškiamas infinityvu su modaliniais žodžiais arba be jų – dažni pavyzdžiai. Liepimas, reikalavimas, draudimas su modaliniais žodžiais dažnai pasitaiko vertimuose į lietuvių kalbą, o vokiečių kalboje panaudojami modaliniai veiksmazodžiai „sollen“, „müssen“ arba juos keičiantys veiksmazodžiai „brauchen“, „bescheiden“:

Ничего, ведь я была готова,
Справлюсь с этим как-нибудь.

У меня сегодня много дела:

Надо память до конца **убить**,

Надо чтоб душа окаменела,

Надо снова научиться **жить**.

([1] p. 140)

Machts nichts, Ich wird' fertig mit dem allen,

Ich war drauf gepasst. Ich hab's gewusst.

Vieles ist mir jetzt zu tun von Nöten:

Meine Seele werde hart wie Stein,

Das Gedächtnis **muss** ich vollenda **töten**,

Was geschehen ist, **muss vergessen sein**

([3] p. 185, Müller)

Nieko, kad taip bus – seniai man rodės,

Nenuleisim gal kaip nors galvos.

Šiandien teks man smarkiai padirbėti.

Reikia nebetekti atminties,

Reikia, kad dvasia suakmenėtų

Reikia vėl **gyvent ir atsistiest**.

([1] p.141, Vaičiūnaitė)

Šiame pavyzdyje modaliniai „надо“, „reikia“, „muss“ kartoja ir tai sustiprina įsakymą sau. A. Achmatova panaudoja stiprų kontrastą: „**Надо** память до конца **убить**“ ir „**Надо** снова научиться **жить**“ – reikia užmušti ir reikia gyventi.

Įsakymas gali būti reiškiamas veiksmazodžio tiesioginės nuosakos būsimąjo laiko trečiojo asmens forma su dalelyte „пусть“, lietuvių kalba reiškiamas su dalelyte „te“ ar priešdėliu „te-“, o vokiečių kalba – konstrukcija „sollen+Infinitiv“:

Пусть черные сукна **покроют**,

И **пусть** унесут фонари...

([1] p.136)

Te gelumbės juodos **uždengia**

Ir **teišneša** jau žibintus...

([1] p.137, Vaičiūnaitė)

Sollen schwarze Tücherbedecken

Und man **soll** die Lampen **wegtragen**

([3] p. 183, Müller)

Kategoriškas ekspresyvus reikalavimas gali būti išreikštas daiktavardžiu. Kaip matyti iš pavyzdžio, rusų ir lietuvių kalbomis reikalavimas išreikštas daiktavardžio kilmininko linksniu: „Хлеба!“, „Duonos!“. Vokiečių kalba randami du vertimai. Vertėjas K. Borowsky eilėrašį išverčia semantiškai teisingai – reikalavimas „Brot!“ – tai Akkusativ'o linksnis (nesutampa su originalu linksniu), o vertėjas R. Kirsch sakinį verčia be skatinimo:

Как из недр его вопли: «**Хлеба!**»

До седьмого доходит неба...

([1] p.158)

Kaip iš jo glūdumos klyksmas: „**Duonos!**“

Kyla lyg padangės raudonos...

([1] p. 159, Strielkūnas)

Brot! – aus innersten irdischen Quellen

Dring dieser Ruf zu Himmelschalen...

([3] p. 93, Borowsky)

Tief aus seiner Erde nach Brot

Brüllte zum siebensten Himmel noch...

([2] p. 51, Kirsch)

Taigi, įsakymai gali būti reiškiami įvairiais būdais, sakinių vertimai nėra visada labai tikslūs, skatinimo vertimuose gali ir nebūti, arba jie išreiškiami kitais būdais. Ypač tai būdinga vertimams vokiečių kalba. Vokiečių kalba dažnai naudojamos konstrukcijos „Modalverb+ Infinitiv“.

Trečioji grupė – meldimai. Rusų kalba (мольба) rasta 14, lietuvių k. – 14, vokiečių k. (inbrüstige Bitte, Anflehen) – 13. Meldimams A. Achmatovos lyrikoje ir meldimams vertimuose būdingi ilgi sudėtiniai sakiniai. Pirmoje sakinio dalyje – pagrindiniame sakinyje – dažniausiai nurodoma, kad tai meldimas, o šalutiniame sakinyje (jį dažnai yra keli) išdėstoma, ko meldžiama. Taigi, būdingos yra šalutinių sakinių konstrukcijos su jungtuku „чтоб(ы)“, „kad“, „dass“. Tarinys originale išreikštas veiksmažodžio tiesioginės nuosakos būtojo laiko forma, lietuvių ir vokiečių kalbose tariama nuosaka – Konjunktiv`u arba būsimuoju laiku. Štai keletas pavyzdžių:

Громко я стала читать молитву,

Как меня маленькую учили,

Чтобы мне страшное **не приснилось,**

Чтобы в нашем доме бед **не бывало.**

([1] p.236)

Garsiai ėmiau kalbėt aš malda,

Kaip mane mažą kadaise mokė,

Kad baisenybės **nesisapnuotų,**

Kad namuose nelaimių **nebūtų.**

([1] p. 237, Vaičiūnaitė,)

Laut begann ich, ein Geber zu sprechen,

Das, als ich klein war, die Mutter mich lehrte,

Dass ich im Traume **kein Schrecklichbild sähe,**

Dass unserem Hause **kein Unheil sich nähe.**

([3] p.178, Müller)

Kitas pavyzdys turi kreipinį: „Боже“, „viešpatie“, „Herr Gott“. Būtent kreipiniu į Dievą pasakoma, kad tai meldimas, nes pagrindiniame sakinyje tiesiogiai nenurodoma, kad tai malda, o sakoma „kuždėjom“, „шептала“, „flüsternd sprach“; toliau penki vienaarūšiai bejungtukiai sakiniai visomis kalbomis. Tarinys reiškiamas veiksmažodžio būsimosios laiko forma: „царствовать будем“, „строить“, „будем беречь“, „обижать не станем“, „valdysim“, „pristatysim“, „sergēsim“, „skriausti neleisim“, „werden herrschen“, „werden Bauen“, „behüten werden“, „wird erleiden“:

Так **шептала** на двери глядя:

«**Боже,** мы мирно **царствовать будем,**

Строить над морем большие церкви,

И маяки высокие **строить,**

Будем беречь мы воду и землю,

Мы никого **обижать не станем**»

([1] p.234)

Taip aš **kuždėjau** pažvelgus link durų:

„**Viešpatie,** mes išmintingai **valdysim,**

Mes **pristatysim** didingų cerkvių,

Ir švyturių aukštų viršum jūros,

Sergēsim vandenį mes ir žemę,

Nieko pasauly **skriausti neleisim**“

([1] p.235, Vaičiūnaitė)

Flüsternd sprach ich, zur Türe schauend:

„**Herr Gott,** weise **werden** wir **herrschen,**

Werden bauen am Meer große Kirchen,

Und hohe Leuchttürme **werden** wir **bauen,**

Behüten werden wir Wasser und Erde,

Niemand wird Kränkung von uns **anleiden**“

([3] p. 176, Müller)

Kita gausi skatinamųjų sakinių grupė – **prašymas. Rusų kalba (просьба) jų rasta 12, lietuvių k. – 12, vokiečių k. (Bitte) – 13.**

Skatinamieji sakiniai yra gana tikslūs vertimuose į lietuvių ir vokiečių kalbas. Prašymas reiškiamas liepiamąja nuosaka ir dažnai veiksmažodžio vienaskaitos antrojo asmens forma. Rasti keli pavyzdžiai:

О, если этим мёртвого бужу,

Прости меня, я не могу иначе

([1] p.184)

O, jis taip miegą mirusių drumsčia,

Atleiski man tą nevalingą skriaudą.

([1] p.185, Strielkūnas)

Auch wenn ich Toten Frieden störte,

Vergib, verzeih, ich kann nicht anders tun.

([2] p.134, Grüning)

Iš pateikto pavyzdžio matyti, kad rusų ir lietuvių kalba prašymas išreiškiamas vienodai: „прости“, „atleisk“ – veiksmažodžio liepiamosios nuosakos vienaskaitos antrojo asmens forma, o vokiečių kalba vertėjas U. Grüning pateikia net du vienaarūšius veiksmažodžius, reiškiančius „atleisk“ – „vergeb, verzeih“, taip sustiprindamas prašymą atleisti.

Kitas panašus pavyzdys, kuris rusų ir lietuvių kalbose turi konkretų adresatą: „мой мальчик“, „мой тихий“, „mano sūnaitėli“. Rusų ir vokiečių kalbose tariniai yra vienaarūšiai, tik rusų kalba, tai vienas ir tas pats veiksmažodžio „спи“ pakartojimas, kaip ir du kreipiniai, ir tai suteikia eilėms ritmingumo, muzikalumo, o vokiečių kalba pateikti skirtingi veiksmažodžiai „komme“, „schlaf“, į kuriuos įterpiamas papildomas skatinimo sakiny, turintis priekaišto sau reikšmę, tarinys išreikštas modalinio „sollt“ Konjunktiv`e forma:

Спи, мой мальчик, **спи,** мой тихий,

Я дурная мать

([1] p.116)

Miki, mano sūnaitėli,

Aš – bloga mama.

([1] p.117, Jakštas)

Jüngster Sohn war klein geblieben

Komme nur zur Ruh,

Ach, ich sollt` dich besser lieben,

Schlaf nur immerzu.

([3] p. 62, Borowsky)

Yra sakinių, kuriuose veiksmažodžio liepiamoji nuosaka gali būti daugiskaitos antrojo asmens formos:

Муж в могиле, сын в тюрьме,

Помолитесь обо мне.

([1] p.136)

Sėdo jos sūnus, o vyras po žeme,

Pasimelskit už mane.

([1] p.137, Vaičiūnaitė)

Diese kranke Frau bin ich.

Betet, schreit zu Gott für mich!

([3] p.183, Müller)

Taigi, pastebėta, kad lietuvių ir vokiečių k. tiksliai išverčiamas tarinys „помолитесь“, „pasimelskit“, „betet“, bet vokiečių kalba pateikiamas antras liepiamosios nuosakos daugiskaitos antro asmens veiksmažodis „schreit“ (šaukit), kuris sustiprina prašymą ir parodo lyrinio herojaus pergyvenimą. Reikia pažymėti, kad J. Vaičiūnaitė pirmąją sakinio dalį verčia netiksliai: ji pareiškia, kad kalėjime „jos“ sūnus, „jos“ vyras miręs – kalbama ne apie lyrinį herojų, o pasimelsti prašo už save, t. y. lyrinį herojų.

Taigi, prašymuose liepiamosios nuosakos veiksmažodžiai yra dažnai vartojami, o vertimuose į vokiečių kalbą dažni vienaarūšiai tariniai, taip vertėjai sustiprina prašymus.

Pastebėta, kad prašymas gali būti išreikštas veiksmažodžio daugiskaitos pirmojo asmens forma – „не будем вспоминать“ – tai poetės kvietimas bendram veiksmui arba netgi sau. Tačiau šis prašymas yra tik originale. Vertimai netikslūs ir semantiškai, ir sintaksiškai: lietuvių kalba reiškiamas pa/linkėjimas, o vokiečių kalba labiau pageidavimas:

И он всех бед моих предтеча, -

Не будем вспоминать о нём.

([1] p.174)

Тепасиглемš ją užmarštis!

([1] p.175, Vaičiūnaitė)

Vergessen wollten wir‘s!...

([3] p.109, Borowsky)

Prašymas gali būti kontekstinis, aprašomasis, artimas maldavimui. Čia ypatingą vietą užima intonacija. Svarbu, kaip bus perskaitytas tekstas. Pavyzdyje pastebėti keli vienas kitą papildantys sakiniai, kurių tariniai išreikšti veiksmažodžio tiesioginės nuosakos forma. Matyti, kaip keičiasi veiksmažodžio laikas – tai jis būsiamasis „придѣшь“, „ateisi“, „kommst“, tai esamasis – „жду“, „laukiu“, „kann nicht tragen“, tai būtasis – „потушила и отворила“, „užgesinau, atidariau“, „hab gelöscht“. Visgi vokiškam L. Müller vertime rasti du tariniai, išreikšti liepiamosios nuosakos vienaskaitos antrojo asmens forma: „komm‘e“ (ateiki), „erlöse“ (išvaduok, išgelbėk). Pirmasis reikštų prašymą, kvietimą, o antrasis prašymą, maldavimą:

Ты всё равно **придѣшь** – зачем же не теперь?

Я жду тебя – мне очень трудно

Я потушила свет и **отворила** дверь

Тебе, такой простой и чудной.

([1] p. 140)

Juk tu vis tiek **ateisi** – gal dabar geriau?

Tavęs tik **laukiu** – aš skausme **sustingau**,

Užgesinau šviesas, duris **atidariau**

Tau, tokiai paprastai ir stebuklingai.

([1] p. 141, Vaičiūnaitė)

Du **kommst** ja doch einmal – so **komme** jetzt zu mir

Ich **kann** mein Schicksal **nicht** mehr **tragen**.

Ich hab das Licht gelöscht.

Ich öffne dir die Tür.

Erlöse mich von meinen Plagen.

([3] p. 184, Müller)

Prašymas gali būti išreikštas klausiamuoju sakiniu:

И спросил меня кротко: „**Можно**

С тобой посидеть на камнях?“

([1] p.224)

Ir paklausė manęs: „**Ar leidi**

Su tavim ant akmens pasėdėti?“

([1] p.225, Vaičiūnaitė)

„**Darf ich wohl**“, – so fragte er schüchtern,

„**Ein Weilchen mit dir auf den Stein sitzen?**“

([3] p. 173, Müller)

Rusų ir vokiečių kalbose prašymas reiškiamas modaliniais „можно“, „darf“, lietuvių kalba – „ar leidi“. Modalinis veiksmažodis „dürfen“ ir vartojamas klausiamajame sakinyje prašant leidimo.

Taigi, daugiausia prašymų išreikšti liepiamąja nuosaka. Tuomet vertimai yra tikslūs. Prašymai gali turėti konkretų adresatą. Prašymai gali būti išversti ir netiksliai, skatinimo vertimuose gali nebūti arba jie turi kitą semantinę reikšmę – pageidavimą, pa/linkėjimą, maldavimą.

Straipsnyje pateikti ir aptarti gausiausių skatinimo grupių A. Achmatovos poezijoje ir vertimuose į lietuvių ir vokiečių kalbas pavyzdžiai – tai pa/linkėjimas (pageidavimas, noras), įsakymas, meldimas, prašymas.

Išvados

Išnagrinėjus gausiausių skatinamųjų sakinių grupių A. Achmatovos lyrikoje ir vertimuose tarinio raiškos būdo pavyzdžius, galima daryti tokias išvadas:

1. Sintaksė eilėraštyje yra ne tik frazeologinis, bet ir fonetinis reiškinys: sintaksinė intonacija yra ne mažiau reikšminga negu ritmas ir instrumentuotė.
2. Daugumos teoretikų skatinamųjų sakinių suskirstymas pagal tarinio raiškos būdą neturi esminių skirtumų. Visose kalbose jie reiškiami panašiai arba vienodai.
3. Pageidavimų tariniai turi labai platų raiškos priemonių spektrą. Jie dažnai sutampa visose trijose kalbose. Pageidavimas negali būti reiškiamas liepiamąja nuosaka. Tariniai dažniausiai reiškiami tariamosios nuosakos formomis. Pageidavimams reikšti vartojamos dalelytės. Dalelyčių panaudojimas dažnai sutampa lietuvių ir rusų kalbose, bet jų gali

nebūti vertimuose į vokiečių kalbą. Pageidavimai gali būti leksiniai. Pa/linkėjimai gali būti išreikšti eliptiniais arba benariais sakiniais.

4. Įsakymų, draudimų, reikalavimų grupėje tariniai dažnai išreikšti veiksmažodžio liepiamosios nuosakos formomis. Originale veiksmažodžio liepiamąja nuosaka reiškiamas įsakymas paprastai yra ir vertimuose. Įsakymas originale reiškiamas tiesioginės nuosakos būsimąjo laiko forma su infinityvu, tarinys gali būti neigiamas. Dažnai vertimai atitinka originalą. Įsakymas gali būti reiškiamas veiksmažodžio tiesioginės nuosakos būsimąjo laiko trečiojo asmens forma su dalelytėmis. Kategoriškas ekspresyvus reikalavimas gali būti išreikštas daiktavardžiu.
5. Meldimams A. Achmatovos lyrikoje ir vertimuose būdingi ilgi sudėtiniai sakiniai. Pirmoje sakinio dalyje – pagrindiniame sakinyje – dažniausiai nurodoma, kad tai meldimas, o šalutiniame sakinyje (jų dažnai yra keli) išdėstoma, ko meldžiama. Tarinys originale

išreikštas veiksmažodžio tiesioginės nuosakos būtojo laiko forma, lietuvių ir vokiečių kalbose tariamąja nuosaka arba būsimuoju laiku.

6. Prašymas reiškiamas liepiamąja nuosaka ir dažniausiai tai veiksmažodžio vienaskaitos antrojo asmens forma, vertimuose vokiečių kalba tariniai dažnai būna vienuose. Prašymas gali būti išreikštas veiksmažodžio daugiskaitos pirmuoju asmeniu originalo kalba, o vertimai gali būti netikslūs. Prašymas gali būti kontekstinis, aprašomasis, artimas maldavimui. Prašymai gali turėti konkretų adresatą, tačiau jie gali būti išversti ir netiksliai: skatinimo vertimuose gali nebūti arba jie turi kitą semantinę reikšmę – pageidavimą, palinkėjimą, maldavimą.
7. Literatūra, poezija – būtinas kultūrų dialogo elementas, o vertimas – komunikacijos aktas tarp istorinių ir kultūrinių epochų.

Literatūra

1. Achmatova, A. (1994). Erškėtis žydi – Шиповник цветёт. Vilnius: Mokslas.
2. Achmatova, A. (1988). Poem ohne Held. Poeme und Gedichte russisch und deutsch. Leipzig: Verlag Philipp Reclam jun.
3. Achmatova, A. (1994). Im Spiegelland: Ausgewählte Gedichte. München: R. Piper&Co. Verlag.
4. Современный русский язык. (1984). Под ред. Д. Э. Розенталя, Москва: Высшая школа.
5. Бабайцева, В. В., Максимов, М.Ю. (1996). Русский язык. Синтаксис и пунктуация. Москва: Просвещение.
6. Современный русский язык. (2002). Под ред. Д. Э. Розенталя, Москва: Логос.
7. Валгина, Н.С. и др. (2002). Современный русский язык. Москва: Логос.
8. Schendels, E. (1998). Deutsche Grammatik: Morphologie, Syntax, Text. Москва: Высшая школа.
9. Labutis, V. (1994). Lietuvių kalbos sintaksė: 1d. Vilnius: VU leidykla.
10. Lietuvių kalbos gramatika: Sintaksė. (1998). Vilnius: Mokslas.
11. Daujotytė, V. (1994). Lyrikos teorijos pradmenys. Vilnius: Mokslas.
12. Вопросы художественного перевода; Сборник статей. (1989). Коптилов, В. и др. Москва.
13. Эткинд, Е. (1963). Поэзия и перевод. Москва-Ленинград: Советский писатель. https://imwerden.de/pdf/etkind_poeziya_i_perevod_1963__ocr.pdf
14. Helbig, G., Buscha, J. (2015). Deutsche Grammatik: Ein Handbuch für Ausländer. Leipzig: Verlag Enzyklopädie.
15. Križanauskas, J. (1992). Vokiečių-lietuvių kalbų žodynas = Deutsch –litauisches Wörterbuch. Vilnius: Mokslas.
16. Lietuvių-rusų žodynas=Литовско-русский словарь. (1988). Vilnius: Mokslas.
17. Tarpautinių žodžių žodynas. (1985). Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
18. Die Grammatik: Unentbehrlich für richtiges Deutsch (Duden - Deutsche Sprache in 12 Bänden) Gebundene Ausgabe (2016). : Duden Verlag.
19. Валгина, Н.С. (2013). Современный русский язык: Синтаксис. Москва: Высшая школа.
20. Розенталь, Д.Э., Голуб, И.Б., Теленкова, М.А. (2010). Современный русский язык. Москва: Айрис-пресс.
21. Križanauskas, J. (2018). Skatinamieji sakiniai pagal semantiką A. Achmatovos kūryboje bei vertimuose į vokiečių ir lietuvių kalbas.
22. Дудников, А.В. (1990). Современный русский язык. Москва: Высшая школа.
23. Розенталь Д.Э., Голуб И.Б., Теленкова М.А. (2010). Современный русский язык. Москва.
24. Gintautas Akelaitis LIETUVIŲ KALBOS SINTAKSĖS PRATYBOS (Funkciniai sakinių tipai) Vilnius 1998 <file:///C:/Users/Visi/Downloads/3007375.pdf>
25. Валгина Н.С., Розенталь Д.Э., Фомина М.И. (2002). Современный русский язык, М: Логос,
26. Лекант П.А. (2010). Современный русский язык. Синтаксис. Москва: Академи
27. Narušienė V., Sakalavičiūtė K. (2010) Czesławas Miłoszas ir poezijos vertimai: dialogas su tarpukario Lietuva. http://www.ilti.lt/failai/Nr24_Str_Narusiene.pdf

28. Czesław Miłosz (1996). *Ulro žemė*. Vilnius: Baltos lankos
29. Эйхенбаум Б.М. (2010). Анна Ахматова. Опыт анализа. München: ImWerden Verlag. https://imwerden.de/pdf/eichenbaum_anna_akhmatova_1923.pdf
30. K. Ambrasas-Sasnava. (1984). *Vertimo tyrinėjimai*. Vilnius: Mokslas. <https://www.keistoteka.lt/vertimo-tyrinejimai-tradicija-ambrasas-sasnava-k-16141-1>

IMPERATIVE SENTENCES DEPENDING ON THE WAY OF EXPRESSING PREDICATE IN A. AKHMATOVA'S WORKS AND TRANSLATIONS INTO LITHUANIAN AND GERMAN

Summary

The article compares the imperative sentences in A. Akhmatova's lyrics and their translations into the Lithuanian and German languages. This article proceeds on the previous research of imperative sentences depending on the semantic meaning in the works of A. Akhmatova (2018). The analysis of imperative sentences is based on the way of expressing the predicate. Imperatives may include wishing, ordering, praying, asking, calling (urging), counselling, permission and consent, reproach, threatening, cursing, and decision (precept). The predicate in imperative sentences plays a major role in terms of expressing these emotions. The article discusses the examples of the largest groups of wishing, ordering, praying, and asking. The study is based on the theoretical materials provided by several Russian, Lithuanian, and German researchers. The examples provided demonstrate how to translate a poem as accurately as possible without changing its semantic meaning despite the challenges a translator faces, as many words in different languages do not match in their meaning, stylistic tone, sound structure, and other means of expression. The following works were used for the research: A. Achmatova. *Erškėtis žydi – Шиповник цветёт* [1]; A. Achmatova. *Poem Ohne Helden. Poeme und Gedichte Russisch und Deutsch* [2]; A. Akhmatova. *Im Spiegelland: Ausgewählte Gedichte* [3].

Keywords: imperative sentences, A. Akhmatova's creative works, translation into Lithuanian and German, way of expressing predicate

Informacija apie autorę

Leokadija Valčiukienė. Kauno kolegijos Verslo fakulteto turizmo ir laisvalaikio vadybos katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: filologija, užsienio kalbų dėstymo metodika. El. pašto adresas: leokadija.valciukiene@go.kauko.lt.